

Archeologienota Bornem Klein-Mechelen

Programma van Maatregelen

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Julie HAGEN

20-12-2018

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen te Bornem Klein-Mechelen (provincie Antwerpen), waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein heeft een totale grootte van 4342m² en bevindt zich aan Klein-Mechelen in Bornem. Het plangebied is gelegen tussen de woningen met huisnummer 47 en 53. Het volledige plangebied is in gebruik als akkerland. Het terrein is toegankelijk via de zuidwestelijke zijde langsheen Klein-Mechelen en wordt verder begrensd door een woning (nr. 53) en bomenrijen in het zuidoosten en oosten. Langsheen de noordelijke en westelijke zijde is het terrein door tuinen en een woning (nr. 47) afgebakend.

Het toponiem 'Klein-Mechelen' wordt reeds vermeld op de Villaretkaart (1745-1748) en zou mogelijk een Frankische oorsprong kennen. Op dat moment is het plangebied in gebruik als akkerland langsheen de huidige straat Klein-Mechelen. Op de Ferrariskaart uit ca. 1777 wordt een gebouw afgebeeld aan straatzijde, het achterliggende terrein is onbebouwd. Ook op de kaarten uit de 19de en eerste helft 20ste eeuw is er bebouwing aan straatzijde aanwezig, op de luchtfoto van 1971 is dat ook het geval. Het is echter onduidelijk of dat gebouw terugging op de 18de- of 19de-eeuwse bebouwing. Na 1971 werd dit gebouw afgebroken, wel komt een deel van een serre centraal langs de oostelijke grens van het plangebied te liggen. Zeker vanaf 2000 is het terrein volledig onbebouwd en in gebruik als akkerland. De bebouwing aan straatzijde en de serre aan de oostelijke zijde kan voor enige verstoring hebben gezorgd, maar grootschalige verstoringen hebben de laatste 270 jaar niet plaatsgevonden op het terrein. Het plangebied is gelegen op een kleine microrug die verder doorloopt naar het noorden en zuiden. De gronden ten oosten en westen zijn duidelijk lager gelegen. Het zuidwestelijke deel van het plangebied (+6,00m TAW) hoger is gelegen dan het noordoostelijke gedeelte (+5,00m TAW), nabij Klein-Mechelen daalt het niveau opnieuw (+5,60m TAW). De dichtstbijzijnde waterlopen bevinden zich zo'n 400m ten zuiden en 350m ten noorden; dicht bij deze waterlopen zijn nog diverse van deze microruggen te herkennen in het landschap. De bodem ter hoogte van het plangebied wordt gekarteerd als een matig droge lichte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. Het gebrek aan archeologisch onderzoek in de omgeving van het plangebied leidt ertoe dat de archeologische verwachting ongekend is. Bij veldprospecties in de buurt werden enkele steentijd artefacten als losse vondsten aan het maaiveld gevonden, deze duiden er op dat de ruime omgeving reeds sinds lang wordt gefrequentieerd. Deze vondsten zijn echter allemaal nabij een waterloop gevonden. Hoewel de microrug die door het plangebied loopt mogelijk een aantrekkelijke locatie was menselijke aanwezigheid in het verleden, wordt de kans op in situ bewaring van steentijd artefactensites laag ingeschat. Daarvoor zijn er betere plekken in de omgeving te vinden, dicht bij waterlopen gelegen. Bovendien zijn er geen bodemkundige of geologische aanwijzingen voor een goede bewaring van eventuele in situ artefactensites (bvb. bewaarde podzolbodems, afdekkende bodemlagen zoals plaggen of recente

fluviatiele afzettingen). Wel bestaat de kans dat er een archeologische site met grondsporen aanwezig is op het terrein. Gezien er weinig verstoringen geweest zijn op het terrein, dat de laatste 3 eeuwen hoofdzakelijk in gebruik was als landbouwgrond, kunnen dergelijke sites goed bewaard zijn. Zowel sites uit de metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen zijn mogelijk.

Op het plangebied zullen twee gebouwen opgetrokken worden, met een gezamenlijke oppervlakte van 2173m². Vanuit Klein-Mechelen wordt een weg aangelegd met een oppervlakte van 1271m², die zal zorgen voor de ontsluiting van beide gebouwen. Naast de weg worden verharde parkeerplaatsen voorzien, met een totale oppervlakte van ca. 370m². Aan de perceelsranden worden enkele smalle groenzones aangelegd. Onder de gebouwen, de weg en de verhardingen worden diverse nutsleidingen en -voorzieningen aangelegd. Ter hoogte van de gebouwen zal het terrein tot een maximale diepte van ca. 40cm uitgegraven worden, met plaatselijk diepere uitgravingen voor funderingen en nutsvoorzieningen. De weg en de parking zullen bestaan uit klinkerverharding die tot een maximale diepte van ca. 30cm uitgegraven zal worden. De nutsleidingen worden daaronder aangelegd. Wat betreft impact op het archeologisch bodemarchief, betekent dit dat het volledige plangebied wordt bedreigd door de werken, hetzij rechtstreeks door de geplande werken bij aanleg van de woningen, nutsleidingen en verharding, hetzij onrechtstreeks ter hoogte van de groenzones door het verlies van de omliggende context.

Hoewel de archeologische verwachting eigenlijk ongekend is wegens het gebrek aan archeologisch onderzoek in de omgeving van het plangebied, is de kans niet onbestaande dat er op het terrein archeologische sites met grondsporen bewaard kunnen zijn. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de menselijke aanwezigheid in dit deel van Bornem, waarover archeologisch niks gekend is. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, aangezien het terrein momenteel nog in gebruik is voor agrarische doeleinden en niet toegankelijk is.

Gezien de aard van de site, de geplande werken en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk om archeologische sites met grondsporen op te sporen. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden hieronder behandeld.

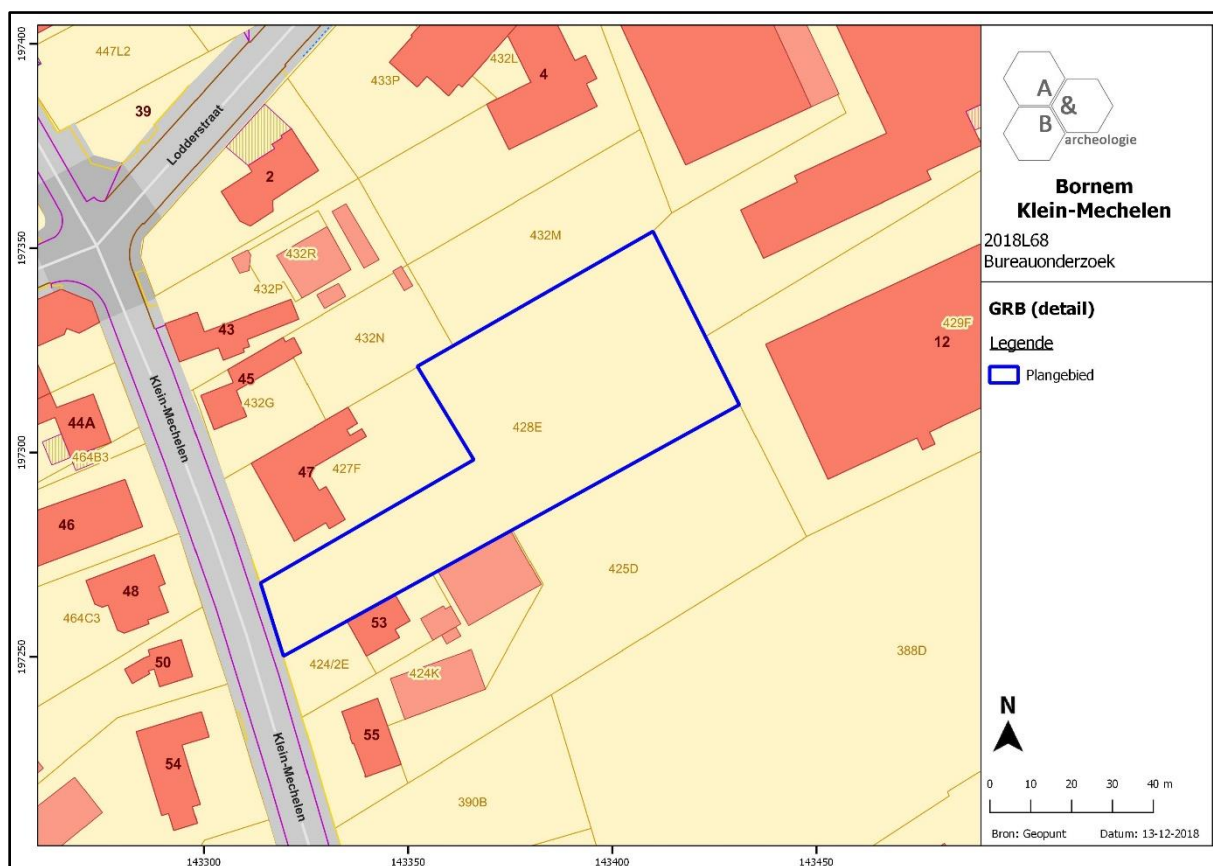
2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Antwerpen, Bornem, Klein-Mechelen

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X 143313.87 Y 197250.19 ; X 143431.13 Y 197354.13

Kadastergegevens: Bornem, afdeling 3, sectie D, perceel 428E

Oppervlakte zone van de geplande werken: 4243m². Deze zone komt volledig in aanmerking voor verder vooronderzoek.

Figuur 1 Aanduiding van het onderzoeksgebied op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van de onderzoeken is het achterhalen of er op zuidelijke perceel één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Kan de 18de-eeuwse bewoning vastgesteld en gevalideerd worden? Kent deze een oudere oorsprong?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het onderzoeksgebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

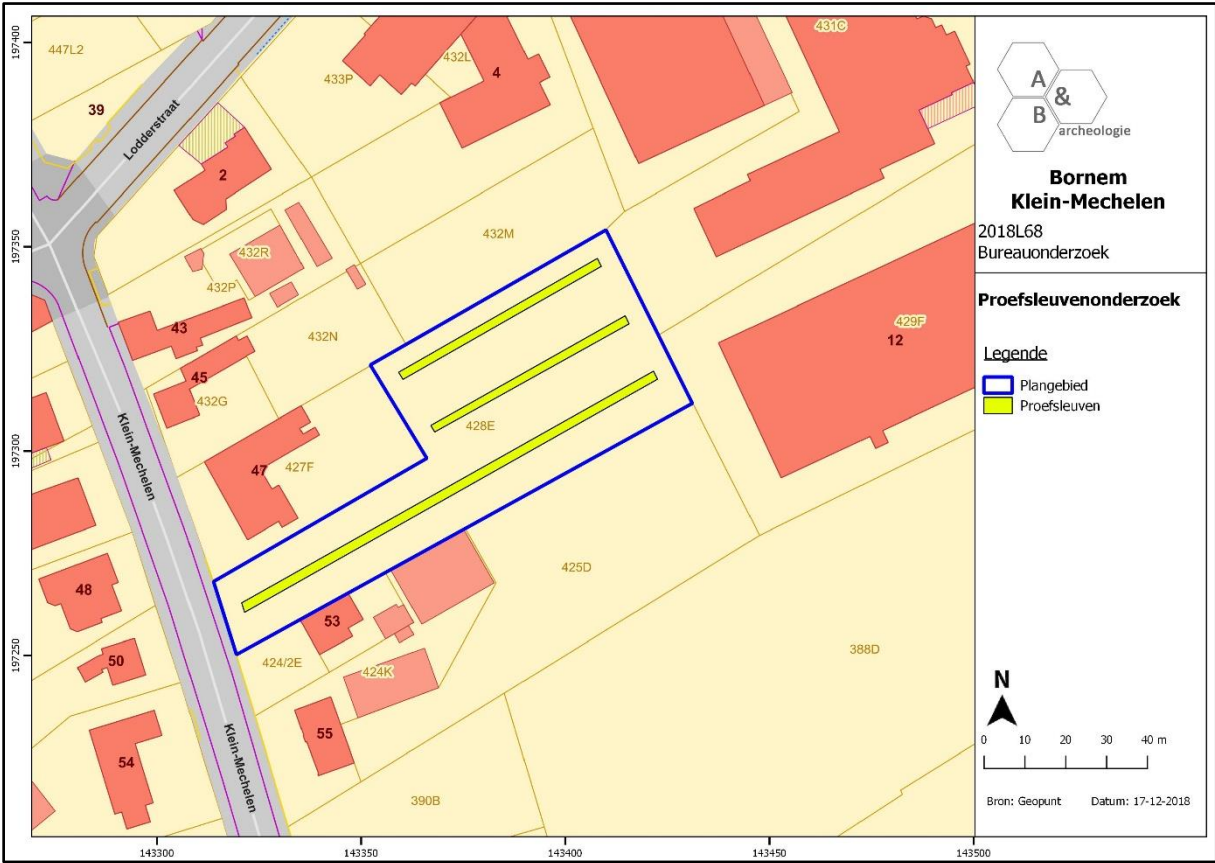
Niet van toepassing.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van 3 parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en noordoost-zuidwest georiënteerd (dwars op Klein-Mechelen, zodat de helling goed in kaart kan worden gebracht). Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek.

De onderzoekszone heeft een oppervlakte van 4342m². Er wordt 10%, oftewel ca. 434m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 109m², door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% oftewel ca. 543m² onderzocht wordt.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan, geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek op zandleemgronden.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.